

віку. Наявна позитивна динаміка у становленні адекватного «Я-образу», помітна за шкалами закритості, самовпевненості, само - прийняття, самоприв'язаності та самозвинувачення, чому передує самопізнання та саморефлексія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Капустіна Н.Г. Підліток: період після дитинства // Початкова школа до і після. - 2008, - № 1, С.20-24.
2. Личко А.Є. Підліткова психологія. М., 1985, - 264 с.
3. Поливанова К. Психологічний зміст підліткового віку // вострос психології. - 1996, - № 1, С. 20-33.
4. Психологія підлітка: Підручник / За ред. А. А. Реана. - С.П.: Прайм-Евроснак, 2004, - М.: ОЛМА-ПРЕСС, - 2004. - 480 с.
5. Формування особистості в перехідний період від підліткового до юнацького віку / під ред. Дубровиной І.В. М., 1987, - 230 с.

Мороз М.

Науковий керівник – проф. Радчук Г. К.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Старший шкільний вік виступає найбільш чутливим до соціальних змін в суспільстві, коли школярам необхідно навчитися орієнтуватися і приймати самостійні рішення, адекватно і критично оцінювати численні фактори ризику в ситуаціях, специфічних для їх віку.

Важливим в цьому періоді є розвиток здатності до емпатії, вміння диференціювати свої і чужі емоції. Юнацький вік можна вважати вирішальним періодом у житті людини. Розвиток та становлення особистості в цьому віці великим чином залежить від успіхів у сфері міжособистісного спілкування. Одним з факторів, що сприяє формуванню та підтримці міцних та довірливих стосунків є саме емоційний інтелект.

Широкого поширення проблема емоційного інтелекту набула в працях таких вчених як Р. Бар-Он, Д. Гоулмен, Д. Карузо, Дж. Майер, П. Саловей. Цією проблемою цікавилися також І. Андреева, Д. Люсін, Н. Коврига, Е. Носенко та інші.

Мета статті. Теоретично проаналізувати та емпірично дослідити емоційний інтелект учнів старшого шкільного віку.

Актуальність теми зумовлена вирішальним значенням емоційного інтелекту на етапі ранньої юності. Серед перших, хто займався цим питанням були Р. Бар-Он, Г. Гарднер, Д. Гоулман, Д. Карузо, Дж. Майер, П. Саловей та інші.

Сам термін "емоційний інтелект" вперше у своїх роботах вжили американські психологи Дж. Майер і П. Саловей. Так, у запропонованій ними концепції "емоційного інтелекту" ключове поняття визначається "як здатність контролювати почуття і емоції, свої власні і інших людей, здатність розрізняти їх і здатність використовувати цю інформацію для управління своїми думками і діями" [8, с 436].

Д. Гоулман зазначає, що саме поняття емоційний інтелект належить до здатності усвідомлювати власні емоції, а також емоції і почуття інших людей, виробляти для себе мотивацію і справлятися з емоціями як в самих собі, так і в стосунках з іншими людьми. Допрацювавши структуру емоційного інтелекту Дж. Мейєра і П. Саловей, Д. Гоулман поєднав у своїй моделі когнітивні здібності, з особистісними характеристиками. Таким чином, він виділяє чотири складових емоційного інтелекту – самосвідомість, самоконтроль, соціальна чуйність, управління стосунками [2].

Позначення EQ – emotional quotient, коефіцієнт емоційності, за аналогією з IQ – коефіцієнтом інтелекту, вперше ввів Р. Бар-Он. У розумінні цього вченого емоційний інтелект – це всі некогнітивні здібності, знання і компетентність, що сприяють успішному вирішенню різноманітних життєвих ситуацій [6].

Е. Носенко розглядає емоційний інтелект як інтегративну властивість особистості, провідним компонентом якої є система позитивних смисло-життєвих орієнтацій людини, її задоволення життям, стабільності психічного здоров'я [5, с. 203-204]. Д. Люсін у своїх роботах трактує емоційний інтелект як "здібності до розуміння своїх і чужих емоцій та управління ними". На його думку, під емоційним інтелектом потрібно розуміти когнітивну здібність, не включати до його складу особистісні якості, які можуть сприяти кращому чи гіршому розумінню емоцій, але не є структурними компонентами [4, с. 7].

У співробітництві з Д. Карузо Дж. Мейєр і П. Саловей запропонували структуру емоційного інтелекту, яка включає в себе наступні ментальні здібності: усвідомлена регуляція емоцій, розуміння (осмислення) емоцій, асиміляція емоцій в мисленні, розрізнення і вираз емоцій [7].

Серед передумов розвитку емоційного інтелекту І. Андреева виділяє дві групи: біологічні і соціальні. Серед біологічних важливими є: рівень емоційного інтелекту батьків, тип мислення, спадкові задатки емоційної сприйнятливості, властивості темпераменту. А до соціальних належать ступінь розвитку самосвідомості дитини,

впевненість у своїй емоційній компетентності, рівень освіти батьків, емоційно благополучні стосунки між батьками, зовнішній локус контролю і релігійність[1, с. 59-62].

У дослідженні В. Кулганова, Н. Самуйлова з вивчення емоційного інтелекту старшокласників, було виявлено, що у хлопців спостерігається високий рівень контролю зовнішньої експресії емоцій. Беручи під контроль свою експресію, молоді люди найбільш продуктивно керують своєю поведінкою, легше справляються з тривожністю, гнівом і роздратуванням. Дівчата, контролюючи зовнішню експресію, не контролюють тривогу, а тільки стримують гнів, злість і роздратування, що пов'язано із демонструванням соціально прийнятої поведінки [3, с. 127].

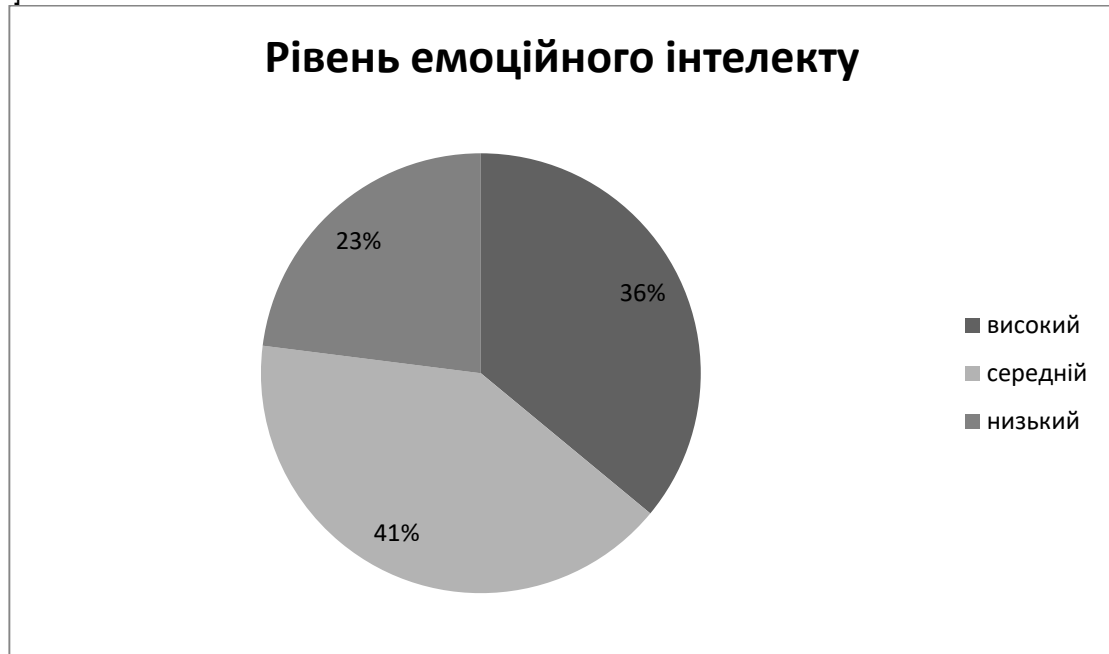

Рис. 1 Рівень розвитку емоційного інтелекту старшокласників

З метою виявлення особливостей емоційного інтелекту в ранньому юнацькому віці було проведено експериментальне дослідження, участь в якому взяли 119 учнів 9-11 класів віком 14-17 років. Серед них 76 дівчат і 43 хлопців.

Проведена діагностична робота з використанням опитувальника ЕмІнд. Люсіна дозволила встановити як інтегративний показник емоційного інтелекту, так і рівні вираженості окремих його складових.

Отримані дані діагностики інтегративного показника емоційного інтелекту свідчать про те, що у 36 % опитаних був діагностований високий рівень емоційного інтелекту, 41 % досліджуваних продемонстрували середній рівень, низький рівень притаманний 23 % старшокласників (рис. 1).

Високий рівень емоційного інтелекту характеризується точністю інтерпретації своїх емоцій, емоцій інших людей, умінням управляти власним емоційним станом і емоціями інших. Здатністю використовувати розуміння чужих емоцій в розумовому процесі, для досягнення найбільш позитивного результату у міжособистісних стосунках. Для середнього рівня емоційного інтелекту властиво наявність вміння визначати свої почуття і емоції, не завжди правильно вміти розпізнавати емоції інших людей, не у всіх ситуаціях є можливість управляти своїм емоційним станом. Низький рівень емоційного інтелекту визначається слабкою здатністю управляти своїми емоціями і почуттями, імпульсивністю, низьким самоконтролем, недостатнім усвідомленням своїх емоційних станів і почуттів інших людей.

Відмінностей у загальному рівні емоційного інтелекту в хлопців і дівчат не спостерігається. Проте, результати дослідження засвідчують те, що хлопці більше спрямовані на управління власними емоціями, ніж дівчата. Це означає, що у хлопців краще розвинута здатність і потреба в керувати своїми емоціями, викликати і підтримувати бажані і контролювати небажані, а також керувати емоціями інших людей. На противагу дівчатам, хлопці краще контролюють зовнішні прояви емоційних станів.

У дівчат вищі показники за шкалою міжособистісного розуміння. Таким чином, дівчата здатні краще розуміти емоційні стани інших людей на основі зовнішніх проявів емоцій чи завдяки своїй чутливості до інших.

Якщо визначати відмінності в емоційному інтелекті за віковим параметром, то найвищий рівень ЕІ в учнів 11 класу: 40 % продемонстрували високий рівень, а ще 40 % мають середній рівень емоційного інтелекту і тільки 20 % – низький рівень (рис. 2).

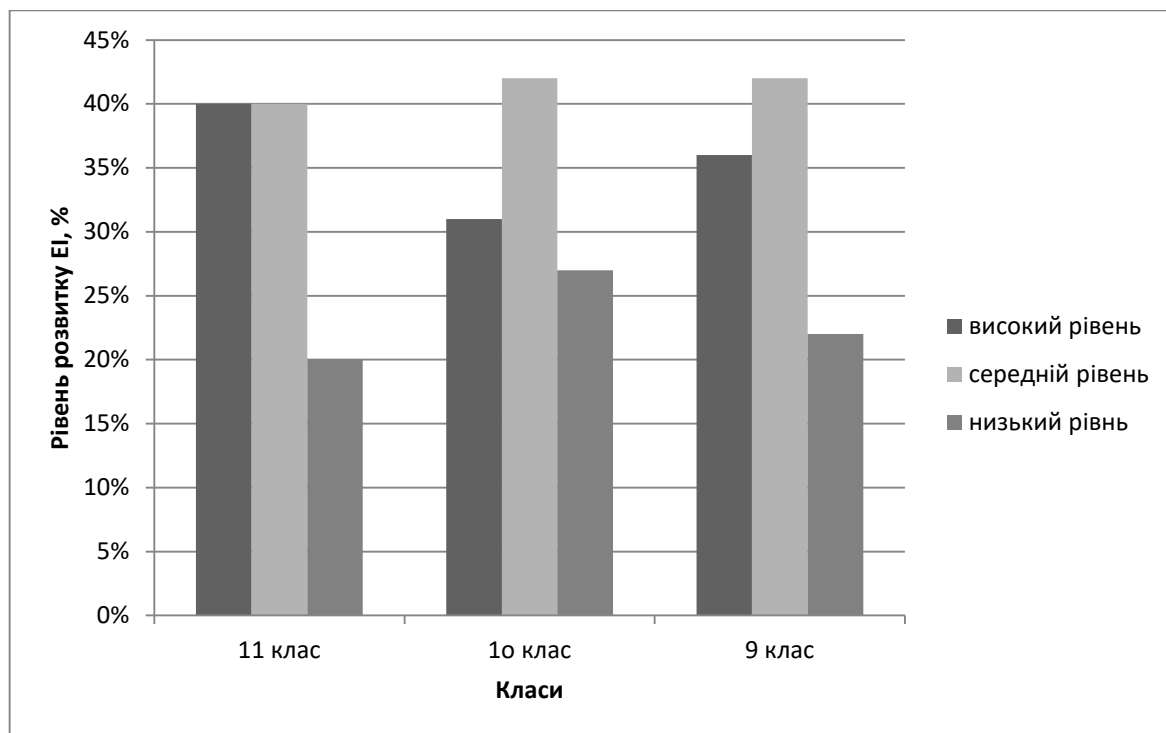

Рис. 2. Відмінності загального рівня емоційного інтелекту в учнів 9-11 класів

Висновки. Отже, емпіричне дослідження показало, що більшості респондентів притаманний високий або середній рівень емоційного інтелекту. Найбільші труднощі у досліджуваних пов'язані із розумінням своїх і чужих емоцій. Водночас хлопці більше спрямовані на управління власними емоціями. У дівчат же вищі показники за шкалою міжособистісного розуміння. Таким чином, у ранньому юнацькому віці розвиток емоційного інтелекту повинен бути спрямований на підвищення здатності до розуміння емоцій, що є одним з найважливіших структурних компонентів емоційного інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева И.Н. Предпосылки развития эмоционального интеллекта / И.Н. Андреева // Вопросы психологии. – М., 2007. – № 5. – С. 57-65.
2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект в бизнесе / Д. Гоулман; [пер. с англ.] – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 286 с.
3. Кулганов В.А., Самуйлова Н.Н. Гендерные особенности управления эмоциями в юношеском возрасте // Здоровая личность : материалы международной научно-практической конференции 21-22 июня 2012 года. – СПб. : СПбГИПСР, 2012. – 168 с.
4. Люсин Д.В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн / Д.В. Люсин // Психологическая диагностика. – 2006. – № 4. – С. 3-22.
5. Носенко, Е. Л. Емоційний інтелект як інтегративна динамічна властивість добродійної особистості: компонентна структура, рівні вияву / Е. Л. Носенко // Педагогічна і психологічна науки в Україні. – 2012. – Т. 2: Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. – С. 200–211.
6. Bar-On R. Emotional Intelligence in Men and Women: Emotional Quotient Inventory: Technical Manual / R. Bar-On. – Toronto: Multi-Health Systems, 1997. 254 p.
7. Mayer J.D. Models of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey, D. Caruso; R. Sternberg. Handbook of Intelligence. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – pp.396-420.
8. Mayer J.D., Salovey P. The intelligence of emotional intelligence // Intelligence. – N.Y., 1993. – P. 433-442.

Кав'юк О.

Науковий керівник – доц. Чорна І.М.

МЕТОДИ АРТ – ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З УЧАСНИКАМИ АТО

Актуальність дослідження. Сучасна суспільно-політична ситуація в нашій державі вимагає суттєвого зростання уваги до засобів та методів діагностики, реабілітації та психологічної допомоги бійцям, що повернулись із зони антитерористичної операції (АТО). Адже після перебування в осередку бойових дій їм потрібна не лише медична допомога у вигляді операцій чи інших фізичних втручань лікарів, процедур і тривалих реабілітацій у випадках поранень, але також кожному учаснику АТО потрібна психологічна допомога. На даний